

Eesti kirjanduse häll on kiikunud Lihula ümber

on kirjastanud V. Reimani lühiajalises ajakirjas.

1645. — 1659. a. oli Kirblas pastoriks Daniel Göbel, keda peetakse esimeseks Läänemaaga seotud harrastusluuletajaks. Tema sulest ilmus eri raamatuna põhjaeestikeelne pulmalaul. 1656. a. avaldatakse «Käsi- ja koduraamatu» 2. täiendatud trükkis Kullamaa pastori Heinrich Gösekeni 137 kirikulaulu riimilises tõlkes, mis oli tol ajal uudne nähtus. 1660. a. ilmus H. Gösekeni eesti keele grammatika õpik Kullamaa vanasõnade ja kõnekäändudega, mis on meie filoloogidele hinnatavaks abimaterjaliks tänapäevalgi.

Rahvakommete kogumisega tegeles Virtsu mõisa inspektor Thomas Hjärne (1638 — 1678). Tema saksakeelne kroonika sisaldas arvukalt eestikeelseid

lauseid ja sõnu. Selles on ulatuslik materjal maarahva elu- ja mõtteelule ja tavade kohta alates muinasajast kuni tema kaasajani. Rahvausundi ja -kommete osas on T. Hjärne tuginenud isiklikele tähelepanekutele. Ta avaldas sooja poolehoidu põlatud maarahvale tema andekuse tõttu. Temalt saame teada, et siin on ajaarvamises kasutatud kalendri- ja kirkumõiste, mis kirjanduses tuntud sirvilaudade nime all. Samuti on temalt pärit naiste kaelaehete paatrite kirjeldus.

Üliõpilasena Ristil koolitöösse rakendunud B. G. Forseliuse algatusel rajati 1684. a. Tartu külje all esimene eesti koolmeistrite seminar. 1686. a. ilmus Forseliuse poolt koostatud aabits, mille kirjaviis sai ligemale poolteiseks sajandiks üldkasutatavaks.

Maakoolide tegevus katkes Põhjasõja ajal peaaegu täiesti. 1728. a. on köstrikool Lihulas, mille tarvis telliti konsistooriumilt 1735. a. 100 eksemplari «Kodu- ja kirikuraamatut».

Eestikeelse jutukirjanduse levikuga paranes lugemis- ja kirjutamisoskus.

Tol ajal väideti, et eestlased on paljudel tööaladel osavad ja ilmutavad suurt tarkust. Oli hinnatavaid torupillimängijaid, kes omanud tekste ja noote. J. C. Petri kirjutab, et Matsalus olnud sakslaste juhtimisel (u. 1790. a.) orjade orkester. Mõisnik kasutanud muusikat orjade väsimuse peletamiseks või mahajääjate pilkamiseks. Pillimehed pidid abistama kubbast ja kiltrit, kes helide saatel piitsa vihistanud. XIX sajandi algul oli selline orkester veel Virtsu mõisas,

1784. a. ilmub «Tio tassane ja elde» ning 1787. a. «Minno Römo oli Rosi», mis said aadlidaamide lemmiklauludeks. Väike eesti «aaria» olevat sama kõlav kui itaalia oma.

1710. a. sai Kullamaa pastori, hiljem praostiks konsistooriumi assessoriks Heinrich Gutsleff, kes toetas rahvakooli ja soetas eestikeelset vaimuliku kirjandust. Tema toimetis 1715. a. trükkis Uue Testamendi rahvakeelse käsipiibli, olles tõlkimisel A. Thor Helle abilise.

1783 — 1796 oli Lihulas pastoriks J. G. Schwabe. Lihula-päevil oli Schwabe läbikäimises koduõpetaja J. C. Petriga, kes hiljem pühendas Eestile rea artikleid ja teoseid. Neis kõneles ta nõrdimusega talurahva julmast kohtlemisest. Maaelu edendamise eelduseks pidas ta talumajapidamise aren-

damist.

J. G. Schwabe koostas Lindfors «Eesti Ma Rahva Kalendri» lisa, kus 1795. a. ilmub tema «Laul», milles ülistatakse talurahva elu. Hiljem tuleb ilmsiks käsikiri vastupidises tõlgendamises. 1796. a. ilmub temalt «Lapse uinutamise laul», kus juhitakse tähelepanu orjast ootavaile nutu- ja murepäevadele. Lauldavaiks said tema loodusuuletused «Kewwade laulda» ja «Suwi». Tuntuks on saanud ka «Eestima tallomehhe laul», süüdistus mõisniku kui talurahva töövaeva omastaja aadressil.

A. Vinkeli sõnutsi oli J. G. Schwabe esimene, kes vahendas eesti lugejatele tõeliselt lüürilisi elamusi.

Mai SCHRÖDER